

L. J a a n i t s
(Tallinn)

MEREVAIGU ESMASEST LEVIKUST
LÄÄNEMERESOOMLASTEL

Aastal 1959 osutas professor Paul Ariste, et läänemeresoomlastel on olnud oma põline merevaigunimetus, mis meie päevini on algse tähenduse säilitanud üksnes liivlastel ja kohati Lääne-Saaremaa elanikel, kuna teistes läänemeresoome keeltes on tema tähendus muutunud.¹ Tosin aastaid hiljem leidis P. Ariste, et kõnesolev merevaigunimetus, eesti helmes, kuulub substraatsõnade rühma, mis läänemeresoome keeltesse on laenatud mingist meile tundmatust keelest. Tõenäoliselt on seda keelt kõnelnud need hõimud, kes asusid Läänemeresemaal juba enne läänemeresoomlaste esivanemate saabumist ja kelle vahendusel viimased õppisid tundma nimerd kui ka merevaiku.²

Prof. P. Ariste poolt esitatud keeleseigid on heas kooskõlas arheoloogia andmetega. Meil on siin tegemist juhtumiga, kus mõlema teadusharu andmed teineteist vastastikku toetavad ja kinnitavad.

Olen kaitsnud hüpoteesi, mille kohaselt Läänemeresoome neoliitiline tüüpiline kammkeraamika kultuur on kuulunud sellele soomeugrilaste rühmale, kelle alusel kujunesid läänemeresoomlased.³ Paleocantropoloogia and-

¹ P. A r i s t e, Läänemeresoomlaste vanast merevaigu nimetusest. - Etnograafia Muuseumi Aastaraamat XVI. Tallinn, 1959, lk. 211-218.

² P. A r i s t e, Die ältesten Substrate in den ostseefinnischen Sprachen. - Советское финно-угроведение VII 1971, lk. 251-258.

³ Л. Ю. Я н и т с, Поселения эпохи неолита и раннего металла в приустье р. Эмайыги. Таллин, 1959, lk. 325-357; L. J a a n i t s, Über die gemeinsame archäologische Kultur der ostseefinnischen Stämme. - Советское финно-угроведение X 1974 (ilmumisel).

meil⁴ võib küll oletada, et soome-ugri etnilist elementi on siia levinud varemgi, võib-olla juba mesoliitikumis, kuid nähtavasti siiski niivõrd vähesel hulgal, et see ei põhjustanud veel elanikkonna laialdasemat soomeugristumist.

Mesoliitikumis elasid Eestis, Lätis ja osalt Leedus hõimud, kellele on kuulunud Kunda kultuuri muistised. Lõunapoolses Leedus ja naabruses asuvail Valgevene aladel oli levinud tulekivirikas nn. mikrolitilise-makrolitiline kultuur, põhja pool - Soomes, Laadoga ümbruses ja Karjalas aga Suomensjärvi kultuur. Varaneoliitikumis, IV aastatuhande algul e. m. a., võeti neil aladel kasutusele keraamika, mis ei olnud kõikjal ühesugune. See osutab eri suundadest tulnud mõjudele, mõningal määral vahest ka uutele siirdlastele. Leedu ja Läti rannikualadele näib olevat saabunud mõjusid läänest, kuivõrd sealse vanimas keraamikas ilmnes sarnasusjooni Taanis ja Läänemere lõunarannikul levinud Ertebølle kultuuri savinõudega. Baltimaade idaosas, esmajoonel Ida-Leedu ja -Läti keraamikas näivad avalduvat Dnepri jõgikonnast pärinevad kultuurimõjud. Teatavate kagupoolsete, seni veel täpsemalt väljaselgitamata eeskujude järgi on vististi hakatud savinõusid valmistama Soomes ja Karjalas. Põhiosa elanikkonnast moodustasid neil aladel ometi kohalike mesoliitiliste hõimude järglased, mida tõendab luu- ja kiviesemete vormide arengupidevus mesoliitikumist varaneoliitikumini. Ühtlasi säilisid vananeoliitikumis ka põhilised, juba mesoliitikumis väljakujunenud kultuuripiirkonnad, kuigi nende levikupiirid mõnevõrra muutusid.

III aastatuhande keskpaiku laialileviv tüüpilise kammkeraamika kultuur, mis hõlmas enamiku läänemeresoomlaste pärastistes asumisaladest, avaldas nende alade elanike ainelisele kultuurile tugevat ühtlustavat mõju. Selle põhjuseks oli asjaolu, et tüüpilise kammkeraamika kultuuri siirdlased segunesid kohalike elanikega, kusjuures mõlemad pooled võtsid vastastikku omaks uusi kultuurielemente. Ühtlasi jätkus tüüpilise kammkeraamika kultuuri hõimude omavaheline suhtlemine, mis oli tunduvalt elavam kui see oli olnud sama ter-

⁴ Р. Я. Денисова, Антропология древних и современных балтов. (Автореферат докторской диссертации.) Москва, 1973, лк. 8-12, 42-47.

ritooriumi asukate vahel enne kõnesoleva kultuuri laiali-levimist. Selle suhtlemise ilmekaiks tõendeiks on mitmete looduses piiratud alal esinevate toorainete ja neist valmistatud esemete levik kogu kõnesoleva kultuuri areaalis. Üks niisuguseid aineid oli merevaik.

Merevaigu peamisteks leiukohtadeks Põhja-Euroopas on Jüütimaa läänerannik ja Läänemere kagurannik. Kui Jüütimaa merevaigust hakkasid sealsed elanikud ehteid ja amulette valmistama juba mesoliitikumis, siis Läänemere merevaigu nii varase kasutamise kohta meil seni kindlaid andmeid ei ole.⁵ Siinsed merevaiguleiukohad avastati nähtavasti alles nooremal kiviajal.

Vanimad dateeritavad merevaikesemete leiud ja kindlad andmed merevaigutõetlemise kohta Läänemere kagurannikul pärinevad varaneoliitilistest asulatest Loode-Leedus Šventoji ümbruses ja Lääne-Lätis Särnatas. Arvatavasti võeti merevaik kasutusele ka kaugemal edela pool, kuni Gdanski laheni paiknevatel rannikualadel, kus seda ainet esines, kuid seal pole vastavaid muistiseid seni veel põhjalikult uuritud. Algul ei paista Läänemere merevaik olevat nimetamisvähärsel määral levinud sisemaale. Teda pole seni leitud Leedu sisemaa-asulatest ega Ida-Läti varaneoliitilistest asulatest. Samuti ei ole ta levinud lõunasse. Nii ei ole ta iseloomulik lehterpeekrite kultuuri idapoolse rühma kalmetele ja asulatele,⁶ kuigi selle kultuuri

⁵ Mõned Poola arheoloogid on oletanud, et teatavad Põhja-Poolast juhuleidudena saadud merevaigust loomakujukesed võiksid pärineda juba mesoliitikumist. Vt. S. K. K o z Ź ó w s k i , Pradzieje ziem polskich od IX do V tysiąclecia p. n. e. Warszawa, 1972, lk. 190 - 192, tahv. XXXV:6-8. See on aga vaid oletus - ja kui see peakski paika, siis tundub olevat tõenäolisem, et tegemist on Jüütimaa merevaiguga.

⁶ K. Jażdżewski mainib lehterpeekrite kultuuri idarühmast vaid ühte merevaigutükikest, mis pärineb kultuuri hilisemast etapist. K. J a Ź d Ź e w s k i , Kultura puharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej. Biblioteka Prehistoryczna. t. 2. Poznań 1936, lk. 393 (saksa-keelne kokkuvõte). Paelkeraamika kultuuri kalmistust Brześć Kujawskis leitud merevaikehte väiksed katkendid võivad olla ka Jüütimaa päritolu. K. J a Ź d Ź e w s k i , Cmentarzyska kultury ceramiki wstęgowej i związane z nimi ślady osadnictwa w Brześciu Kujawskim. - Wiadomości Archeologiczne XV. Warszawa, 1938, lk. 8, 44, tahv. VI:2d.

ri levikuala ulatus teataval perioodil Visla suudmepiirkonnas päris Läänemere rannikule ja kaugemal läänes, eriti Taa-nis, oli merevaik sama kultuuri hõimudel iseäranis armastatud ehteaineks. Nõnda tundub, et Läänemere merevaigu esime-ne laialdasem levimine on seotud tüüpilise kammkeraamika kultuuriga.

Selle kultuuri edelapoolne haru levis piki mereranni-kut ka merevaigu looduslike esinemiskohtade lähedusse. Kõ-nesolevat keraamikat on leitud Läti läänerannikult, Kali-ningradi oblastist ja Visla suudmealalt. Et Leedust seda se-ni ei tunta, on tõenäoliselt tingitud Põhja-Leedu neoliiti-kumi vähesest uuritusest. Kohe pärast tüüpilise kammkeraa-mika kultuuri siirdlaste saabumist Läänemere kagurannikule hakkasid nad innukalt kasutama merevaiku, levitades seda ka oma kaugemal elavaile sugulashõimudele. Kahjuks on peaaegu kõiki Kaliningradi oblastis ja Visla suudmealal paiknevaid asulaid, kus kammkeraamika esineb enamasti koos muude ke-raamikaliikidega, uuritud üsna kauges minevikus, võrdlemisi algelist kaevamismetoodikat kasutades, mistõttu me ei saa neist küllalt selget ettekujutust. Siiski võib suure tõe-näosusega väita, et merevaikesemed on kuulunud tüüpilise kammkeraamika kultuuri leiukompleksi Kaliningradis, end. Kõ-nigsbergi lossikasarmu juures olnud asulas ja oblasti kagu-osas Ozerski lähedal paiknevas Serovo (end. Zedmar) asulas.⁷

Seda enam pakuvad huvi tüüpilise kammkeraamika kultuu-ri ja kohaliku kultuuri suhted Särnate asulas, kus neid tä-nu läti arheoloogide, eriti L. Vankina uurimistööle⁸ on või-malik jälgida üksikasjalikumalt kui üheski teises seni tea-daolevas asulas Baltimaadel.

Särnate paikneb Ventspilsist 30 km lõuna pool, 2-3 km kaugusel merest, tänapäevaks enamasti juba soostunud järve kaldal. Asulas on leitud kaht tüüpi elamute jäänuseid, mis seostuvad kahe arheoloogilise kultuuriga. Nn. Särnate tüüpi

⁷ Е. К е м п и с т ы, Кultura ceramiki "grzebykowo-dożkovej" na Mazowszu i Podlasiu. - Wiadomości Archeologiczne XXXVIII. Warszawa, 1973, lk. 53-54.

⁸ Л. В. В а н к и н а, Торфяниковая стоянка Сарнате. Рига, 1970.

elamuid on lahti kaevatud 25. Neil on olnud kas neli- või hulknurkne põhiplaan ja nähtavasti viilkatus, mida on toetanud rida maasse lõõdud vaiu. Seinad olid põimitud vits-test ja okstest. Elamus asus roigastest, pärnakoorest ja liivast leease, mille ümber leidus rohkesti vesipähklite koori. Kammkeraamika kultuuri elamuist, mida on uuritud 15, oli säilinud üksnes liivaga kaetud ovaalne põrand, mille keskel asetses samuti leease, kuid teistsugune, lihtsama ehitusega. Taimseid jäänuseid ei olnud neist elamuist säilinud.

Elamupõhjajad paiknevad ebatühtlase tihedusega ligemale kilomeetripikkusel alal. Kui kohaliku kultuuri elamud olid koondunud rohkem asula lõunaossa, siis kammkeraamika kultuuri elamute asemeid on seni avastatud üksnes asula põhjapoolses kolmandikus.

Seega on rühm tüüpilise kammkeraamika kultuuri inimesi tulnud juba asustatud järvekaldale ja jäänud sinna elama kõrvuti varasemate asukatega. Mõlemad rühmad on olnud umbes ühesugusel ühiskondlik-majandusliku arengu tasemel, kuid nende aineiline kultuur, ilmselt ka keel, on olnud erinev. Ajapikku on nad teineteiselt omandanud mitmeid kultuurielemente ja oskusi. Üks oskusi, mille kammkeraamika kultuuri asukad nähtavasti kõigepealt omaks võtsid, oli merevaigutöötlemine.

Merevaiku on leitud peaaegu igalt Särnate asula elamupõhjalt. Enamasti on need mitmesugusteks eheteks resp. amulettideks töödeldud esemed (läätseskujulised, V-tähe kujuliselt puuritud auguga "nööbid", trapetsilised, ovaaljad või korrapäratu kujuga ripatsid, silinderjad toruhelmed, auguga kettad ja rõngad jms.), küllaltki tihti aga mererannalt korjatud täiesti töötlemata tükid. Teiste seas tuleb ette poolvalmis esemeid ja töötlemisel maha langenud killukesi, mis osutab merevaikesemete valmistamisele samades elamutes. Eriti agarad merevaigutöötledajad on olnud kammkeraamika kultuuri asukad. Selle kultuuri elamupõhjalt nr. 3, mis paistab silma üldse väga rikkaliku lehuainesega, on leitud kokku 49 valmis või poolvalmis merevaikeset, sealhulgas selliseidki vorme, mida Särnate tüüpi elamuist ei ole leitud (muuseas väikseid loomakujuke-

si), 35 töötlemata merevaigutükki ning neile lisaks veel 400 töötlemisel tekkinud killukest. Nimetatud elamu on olnud kammkeraamika kultuuri elamute hulgas üks varasemaid, pärinedes ajast, mil asula mõlemad elanikerühmad olid veel põhiliselt säilitanud aineline kultuuri omapära. See kajastub teataval määral ka merevaikesemetes.

Kammkeraamika kultuuri hilisemaist elamuist oli isearanis merevaigurikas nr. 2. Selle põhjalt leiti 126 töödeldud eset, 40 töötlemata tükki ja 2027 killukest. Kuna kõnesoleva elamu muu leiutaines on tunduvalt väikesearvulisem kui varasema elamu nr. 3 oma, siis näib, et merevaigutöötlemine oli selle elamu elanikel kujunenud väga tähtsaks tegevusalaks. Arvatavasti oli siin merevaikesemaid valmistatud mitte üksnes enda tarbeks, vaid peamiselt just vahetuseks. Ühtlasi äratub tähelepanu, et elamu nr. 2 merevaikesemed on vormilt vähem mitmekesised, seejuures enamasti samasugused kui Särnate tüüpi elamutes. Nähtavasti oli merevaigutöötlemine nüüd, massilise tootmise tingimustes, teataval määral standardiseerunud. Tuleb tähendada, et selleks ajaks oli mõlema elanikerühma aineline kultuur tervikuna teineteisele lähenenud. Ilmselt oli asulas toimumas etniline assimileerumisprotsess.

Merevaik levis võrdlemisi kiiresti ka kaugemaisse tüüpilise kammkeraamika kultuuri asulaisse. Ida-Lätis Lubāna järve nõos, kus on avastatud rohkesti neoliitilisi, sealhulgas mõningaid varaneoliitilisigi asulaid, levis merevaik I. Loze andmeil kõigepealt just tüüpilise kammkeraamika kultuuri asulais.⁹ Nii on Suļka ja Abora II asulast leitud kokku 70 merevaikeset, mis kujult vastavad Särnate omadele. Muuhulgas on kummastki asulast saadud ka väike loomaskulptuur. Suurest Zvejnieki kalmistust Põhja-Lätis Burtzieki järve kirdekaldal, kuhu on surnuid maetud mitme aastatuhande kestel nii mesoliitikumis kui ka neoliitikumis (kokku üle 300 matuse), on merevaiku leitud eriti neist haudadest, mis on seostatavad kammkeraamika kultuuriga.¹⁰

⁹ И. Л о з е , Новый центр обработки янтаря эпохи неолита в восточной Прибалтике. - Советская археология 1969, 3, lk. 124-134.

¹⁰ Ф. Загорский , Стоянка и могильник каменного века Звейниеки. - Археологические открытия 1970 года. Москва, 1971, lk. 334.

Eestis hakkas merevaik levima samuti tüüpilise kammkeraamika ajal. Enamikus meie asulaist, kus tüüpilist kammkeraamikat esineb, on leitud ka merevaikesemeid. Võrtsjärve kaldal Valmas oli merevaigust metsseakujuke asulasse maetud naise hauas.

Merevaigu seost tüüpilise kammkeraamikaga Karjala maakitsusel ja Soomes on veenvalt näidanud A. Äyräpää.¹¹ Kuigi merevaikesemete hulk võrreldes uuritud asulate arvuga on seal suhteliselt väiksem kui Eestis, rääkimata Lätist, ja neid ei ole leitud kaugeltki mitte kõigist asulaist, on mõlema leiuliigi kokkukuuluvus siiski sealgi täiesti ilmne. Rovaniemi ümbruses on mõlemad üheskoos jõudnud polaarjoone ni. Eriti viimasel ajal on Soomes merevaikesemeid leitud ka paljudest kammkeraamika kultuuri asulahaudadest.¹²

Läänemere merevaigu leviku kohta kaugematele idapoolsetele aladele praegu nii üksikasjalikke andmeid ei ole. Ometi näib, et selleski suunas on vanimate merevaikesemete ja tüüpilise kammkeraamika levik omavahel seotud, sest muud keraamikaliigid, millega koos seal merevaiku on leitud, on üldiselt hilisemad.

Seega on tõenäoline, et Läänemere merevaigu esimesteks levitajateks olid tüüpilise kammkeraamika kultuuri hõimud, kes õppisid seda ainet ja tema kasutamist tundma Läänemere kaguranniku vanadelt asukatelt, arvatavasti Kunda kultuuri hõimude järglastelt. Just kammkeraamika kultuuri hõimudel sai merevaik eelistatud ja otsitavaks aineks, millest valmistada ehteid. Nagu tõendavad viimaste seas esinevad loomaa-, linnu- ja inimkujukesed, samuti merevaikesemete sagedane surnutele kaasapanemine haudadesse, olid need esemed tihedas ühenduses uskumustega.

On kõigiti usutav, et koos merevaiguga levis tüüpilise kammkeraamika kultuuri hõimude - läänemeresoomlaste arvatavate eellaste - seas ka tema nimetus, mis võis olla

¹¹ A. Ä y r ä p ä ä , Die Verbreitung des Bernsteins in kammkeramischem Gebiet. - Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja XLV. Helsinki, 1945, lk. 10-25; A. Ä y r ä p ä ä , Neue Beiträge zur Verbreitung des Bernsteins in kammkeramischem Gebiet. - Światowit XXIII. Warszawa, 1960, lk. 235-247.

¹² T. E d g r e n , Jäkärälä-gruppen. - Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 64. Helsinki, 1966, lk. 30-40, 156-158.

laenatud nendelt hõimudelt, kellelt õpiti tundma merevaiku.

Merevaik käibis läänemeresoomlaste eellastel palju sajandeid. Mõningase aja möödudes kujunes kohaliku eriarangu ja assimileerimisprotsesside tulemusena endisel tüüpilisel kammkeraamika levikualal taas väiksemaid, paikkondlikke kultuurirühmi, millede omapära avaldub esmajoones keraamikas. Osa kammkeraamika kultuuri hõime, eriti kõige kaugemale edelasse siirdunud rühmad, sulanesid etniliselt võõraste hõimude hulka. Kaugelt suuremal osal selle kultuuri levikualal elavaist hõimudest säilis aga küllaltki elav omavaheline suhtlemine, mille ilmekaks näitajaks on endiselt merevaik. Kõnesolevasse perioodi kuulub ka Särnate väga rohkete merevaiguleidudega elamu nr. 2. Mererannikust kaugemal asuvaist piirkondadest kujunes nüüd eriti merevaigurikkaks Ida-Läti koos sellele territoriaalselt ja kultuuriliselt lähedase Kagu-Eestiga. Lubāna nõo asulaist Nainiekstest ja Piestīpast on leitud üle 300¹³, Võru lähedal olevast Tamula asulast üle saja merevaikeseme. Tamulas oli merevaiku pandud ka haudadesse.¹⁴

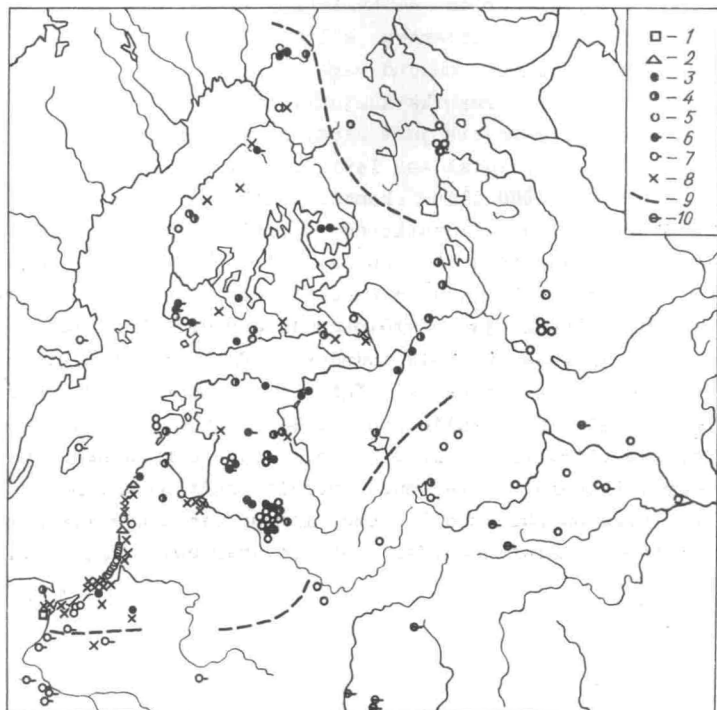
Samal ajal näib olevat alanud Läänemere merevaigu laialdasem levimine lõuna suunas. See on märgatav kõigepealt keraamforate kultuuris, mille levila kirdeosa ulatus Visla suudmealale.

Hilisneoliitikumis Baltimaadele ja Soome tunginud veinikirveste e. nõõrkeraamika kultuur, mille kandjad olid tõenäoliselt balti hõimude esivanemad, ei tegelnud kuigi intensiivselt merevaikesemete levitamisega. Üksnes Gdanski ja Visla lahe kallastel ning Kura säärel ja Leedu rannikul, seega otse merevaigu leiukohtade juures paiknevaist selle kultuuri asulaist on leitud arvukamalt merevaikesemid, kuna aga näiteks Leedu sisemaal uuritud asulaist pole merevaiku saadud.¹⁵ Üsna "merevaiguvabad" on Eesti ja iseäranis Soome

¹³ И. Л о з е , op. cit.

¹⁴ L. J a a n i t s , Neue Gräberfunde auf dem spätneolithischen Wohnplatz Tamula in Estland. - Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 58. Helsinki, 1957, lk. 80-100.

¹⁵ Р. К. Р и м а н т е н е , Неолит Литвы и Калининградской области. - Материалы и исследования по археологии СССР 172. Ленинград, 1973, lk. 223.

Läänemere merevaigu levik neoliitikumis. 1 - oletatav mesoliitiline merevaikese, 2 - merevaik varaneoliitilistes asulates, 3 - tüüpilise kammkeraamika kultuuri asulates, 4 - asulates, kus merevaik võib olla ühenduses nii tüüpilise kammkeraamikaga kui ka hilisema keraamikaga, 5 - muudes (peam. hilisemates) asulates, 6 - tüüpilise kammkeraamika kultuuri kalmistutes, 7 - muudes (peam. hilisemates) kalmistutes, 8 - juhuleid, 9 - tüüpilise kammkeraamika levikupiir, 10 - merevaik Fatjanovo ja Kesk-Dnepri kultuuri kalmistutes.

venekirveste kultuuri muistised. Venekirveste kultuuri idapoolsete sõsarkultuuride - Kesk-Dnepri kultuuri ja Volga ülemjooksul levinud Fatjanovo kultuuri - kalmistuist on merevaikesemid samuti saadud väga harva.¹⁶

Seevastu kammkeraamika kultuuri idapoolsetes sõsarkultuurides osutab merevaik just üleminekuperioodil kiviajalt pronksiajale eriti laialdast levikut, mis territoriaalselt tunduvalt ületab tüüpilise kammkeraamika kultuuri omaaegse levikupiiri. Nii on merevaikesemid leitud õige mitmest asulast Volga ülemjooksul koos nn. Volossovo tüüpi keraamikaga, seejuures tihti asulahaudadest. Mõnes sealses leiukohas, nagu Kontšanskojes, Jazõkovos ja Sahtõšši VIII asulas, ulatub merevaikesemete hulk sadadesse. Ühtlasi oli merevaik jõudnud kaugemale kirdesse - Võgi jõe suudmesse, kus seda on leitud Valge mere kaljujooniste lähedalt Salavruga asulatest. On võimalik, et need kaugemale itta ja kirdesse levinud merevaikesemed on lähtunud suurelt osalt Lubāna nõo asulatest, nagu on näidanud I. Loze viimase aja kaevamised, just sel perioodil merevaigutõõtlemine saavutas oma kõrgpunkti.¹⁷

¹⁶ Д. А. Крайнов, Древнейшая история Волго-Окского междуречья. Москва, 1972, lk. 92.

¹⁷ И. Лозе, *op. cit.*

Л. Я а ц и т с
(Таллин)

О ПЕРВИЧНОМ РАСПРОСТРАНЕНИИ ЯНТАРЯ
СРЕДИ ПРИБАЛТИЙСКИХ ФИННОВ

Р е з ю м е

В статье прослеживается распространение янтаря в неолитическую эпоху на территории, расположенной к востоку от Балтийского моря (см. карту рис. I). Автор считает, что янтарь вошел в употребление впервые в раннеолитических поселениях юго-восточного побережья (Сарнате, Швентойи). Первичное широкое распространение балтийского янтаря имело место в границах культуры типичной гребенчато-ямочной керамики и продолжалось на той же территории позже, когда там стали возникать местные культурные группы. Особенно далеко к востоку и северо-востоку янтарь проник в период перехода от неолита к бронзе, когда одним из центров распространения его стала, по-видимому, группа поселений в Лубанской низменности в Восточной Латвии. Племена прибалтийской культуры ладьевидных топоров или шнуровой керамики мало пользовались янтарем (главным образом, лишь в прибрежных поселениях на юго-востоке Балтийского моря), мало он встречается также в могильниках фатьяновской и среднеднепровской культур.

По мнению проф. П. Аристэ, древнее прибалтийско-финское наименование янтаря (эст. helmes) является субстратным словом — заимствованием из неизвестного нам языка, которым по всей вероятности пользовались племена, обитавшие в Прибалтике до появления здесь прибалтийских финнов. Автор связывает типичную гребенчато-ямочную керамику с предками прибалтийских финнов и находит, что археологические сведения в данном случае хорошо согласуются с языковыми данными.

L. J a a n i t s
(Tallinn)

ÜBER DIE ÄLTESTE VERBREITUNG DES BERNSTEINS
BEI DEN OSTSEEFINNEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Artikel wird die Verbreitung des Bernsteins im Neolithikum in den sich östlich von der Ostsee erstreckenden Gebieten verfolgt. Nach der Meinung des Verfassers ist der Bernstein in erster Linie in den an der südöstlichen Küste der Ostsee gelegenen frühneolithischen Siedlungen (Sarnate, Šventoji) in Gebrauch gekommen. Die erste ausgedehnte Verbreitung des ostseeischen Bernsteins vollzog sich in den Grenzen des Kulturgebiets der typischen Kammkeramik und dauerte auf demselben Territorium auch noch späterhin fort, als sich dort bereits örtliche Kulturgruppen herauszubilden begannen. Besonders weit nach Osten und Nordosten gelangte der Bernstein in der Übergangsperiode von der Stein- zur Bronzezeit, als in der Verbreitung des Bernsteins das Siedlungszentrum in der Lubāna-Niederung (Ostlettland) scheinbar eine wichtige Rolle spielte. Die ins Ostbaltikum gedrungene Stämme der Bootart- resp. Schnurkeramikultur benutzten nur wenig Bernstein (hauptsächlich in den Siedlungen im südöstlichen Küstenstreifen der Ostsee), auch in der Fatjanowo- und in der Mitteldneprkultur war der Bernstein nur schwach verbreitet.

Prof. P. Ariste hat gezeigt, daß die alte ostseefinnische Benennung des Bernsteins (estn. helmes) ein Substratwort ist - eine Entlehnung aus jener uns unbekanntem Sprache, welche allem Anschein nach von den Stämmen gesprochen wurde, welche vor den Ostseefinnen im Ostbaltikum saßen. Der Verfasser verbindet die Kultur der typischen Kammkeramik mit den Vorfahren der Ostseefinnen und findet, daß im gegebenen Fall die archäologischen Daten mit den sprachlichen gut übereinstimmen.